

Slobodan Tišma

JESEN

„Najlepše je đачko doba!“

Stravična je gužva na ulicama, sjatilo se sveta kao u Paklu. Ares je tu odmah *iza planine*, oseća se, otud to komešanje. Velika je navala na sve strane, na radnje – Pijaca! Svako nešto hoće. Tera ih volja. Jedan hoće da krađe, drugi da ubija, treći da piše knjigu, da se izmotava. Kakva je tu razlika? Nikakva, nema razlike. Razmišljao sam kako da izađem iz ove priče. Da li je to moguće? Hoćeš da bežiš, prijatel? Nemoj, nije to u redu. Ipak, da li mi je to društvo uopšte potrebno, ti pijachari? Napravio sam neke greške. Prvo pravilo: nikada ne ulazi ako nisi apsolutno poželjen. Drugo: ako nisi spreman da se penješ na durskoj lestvici, ako nisi spreman da učestvuješ u toj igri, šta ćeš tamo? Človek je kao neki ton, viši ili niži, dublji, duže ili kraće traje, ali izvan lestvice ne predstavlja ništa, baš ništ. Dakle, niz tonova, neka melodija, su kao neki pejzaž, neki događaj koji je celina ili je samo fragment nečega, skladan je ili je u haosu. Na primer, ja... ali? Neki likovi koji se muvaju okolo, ne dopadaju mi se. A da li se ja njima dopadam? Evo, Siniše Kovačevića, zvanog Ginis, kao vrhunca besmisla. Rekord, lopov. Traćenje traćenja. Proslavio se pre pet-šest godina krađom Rembrantovog „Portreta starog čoveka“ iz deda Stevine Galerije. Iako bi mu možda bilo bolje da je zaglavio u dedinom špajzu. Zbog teške krađe nije bio ni godinu dana u zatvoru. Danas sam pročitao u novinama kako su uhvaćena dva razbojnika koji su pljačkali piljarnice po Đurvideku, jedan od te dvojice je niko drugi do taj Ginis. Srozao se. Daj šta daš, ništa nije za bacanje. Ne sviđa mi se taj rezon. Iako, čudno je da je taj obešenjak dozvolio da padne na tako banalnoj stvari. Nešto tu ne štima? Ali želje i nadanja, nemoj prijaptelj, ipak, seti se, ima li išta uzbudljivije makar i da teranje stoji iza svega. Čak najbanalnije stvari, želja da ti se kupe nove sličuge ili farmerice, da ne govorim o tzv. uzvišenijim željama koje su potkrepljivane nadanjima, na primer, da će ti biti uzvraćena ljubav prema nekoj devojčici-plavušici. Ah, šta je uzbudljivije i više okrepljujuće od toga? Zdravlje i bolest na smrt istovremeno. Ako ne želiš više ništa, onda, bolje skloni se. Međutim, ako želim *Ništa*? Da li je to isto? Siroti Skardaneli je pak govorio da za divlje grudi človekove nema zavičaja. Ali to je *nešto drugo*, želeći, uvek žudeti za drugim, za različitim. Taj ponor želje! Možda me zbog toga taj Ginis toliko nervira, zavidim mu. Kakve su njegove želje, njegov vitalizam? Čak, možda se on zaželeo zatvora, zatvorske klope? Eto, objašnjenja! Makar da je to sve bez veze, seti se sa kakvim si nestrpljenjem otvarao čokoladice sa sličicama fudbalera. Koje uzbuđenje? I dan-danas, kada vidim nekog upišanca, kojeg keva gura u kolicima, odmah mi se nešto stegne u grudima.

Kada je negde krajem šezdesetih godina otvorena Galerija barokne umetnosti, to otuđivanje jednog sveta, jednog skladnog skupa artefakata koji su bili kao neko lepo umetničko društvanje, beše pomalo bolan trenutak za mene, ali verovatno i za deda Titusa. Da li je razlog za poklanjanje kolekcije, tog blaga, gradu Šurvideku bila samo dedina griža savesti, ili je on to učinio zaista dragovoljno, onako od srca? Nekako ne znam ga baš kao tako velikodušnog človeka. Možda je bio prisiljen da to učini? Inače, ne sećam se da sam ikada i zavirio u Galeriju. Jednostavno, bilo mi je nezamislivo da u nekom javnom prostoru posmatram „Ljubavnu pesmu“, ili „Žute ruže“. Shvatio sam da je nešto prošlo, završilo se definitivno. Beše to oproštaj od detinjstva, izgleda. Mislim da je deda Titus još jedno vreme odlazio tamo, kontrolisao je kako se stvari odvijaju oko postavke eksponata, ali posle je išao sve ređe i ređe. On je bio jako vezan za taj čuveni Rembrantov „Portret

starog čoveka“ koji je bio kruna njegove kolekcionarske karijere, ali on se te slike toliko nagledao da više nije bilo potrebno da sedi ili stoji pred njom. Ona je bila ugrađena u njega. Bilo je dovoljno samo da zatvori oči i ona je bila tu.

9. septembar 90.

Nešto opet o tim vremenima. Človek nikada nije siguran: da li se ta pohara Galerije već odigrala pre nekoliko godina? Da li je to ista pohara o kojoj trenutno bruji čitav Đurvidek, ili su to dve različite pohare? Možda ja preskačem krivine kao moj autić, ili mene nešto preskače, tek slika „Portret starog čoveka“ od Rembranta van Rijna je ponovo ukradena. Jedan put, drugi put, treći put, kao na aukciji koja je neka vrst javne pohare. Pohara se umnožavala u bezbroj slučajeva, zapravo, odigravala se stalno, baš kako je vrač i najavio. Evo, i ovog trena dok se spominjem sveg toga neko krade tu sliku. Pohara se ponavlja, možda, samo sa malim odstupanjima. Taj događaj se ispisuje da se na kraju zatvori i postane nešto sasvim nedostupno, nešto o čemu su moguća samo nagađanja, da ne rečem, lupetanja, nešto što nema nikakve veze sa stvarnošću, ako tako nešto uopšte postoji. Matora stvarnost!? Da, da, prijatelju, svakako, matora stvarnost! Naravno, moram da napomenem, da se ipak ne radi ni o kakvim izmišljanjima, pohara se fakat dogodila i dogodiće se ponovo, o tome nema zбора. Novine su pune tog slučaja.

Pljačkanje prodavnica je, pak, svakodnevna pojava, tako da je to već spomenuto uhićenje Ginisa i njegovog prijatelja (prijateljice?) prošlo skoro neprimećeno, kao mala novinska vest. Međutim, juče kada se dogodila pohara Galerije, mediji su se setili da je Ginis ukrao tu sliku pre pet-šest godina ali je ona kasnije pronađena negde u Portugalu, u Lisabonu, čini mi se, i vraćena Galeriji. U prvom momentu pretpostavljalo se da je Ginis u pritvoru zbog pljačke piljarnice, ali ubrzo je otkriveno da je posle nekoliko dana pošto je uhapšen, nestao na neobjašnjiv način. Dakle, u vreme pohare Galerije on se ipak nalazio na slobodi, iako mu je bio određen pritvor od mesec dana. Kako je do toga došlo, niko od zatvorskih službenika nije umeo da objasni. Nije učinjeno nikakvo nasilje, nije objijena ni jedna brava, kao duh je ispario. Ili je neko debelo lagao, možda je ipak bio pušten iz nekih teško objašnjivih razloga. No, Ginis je bio poznat kao šurvidečki Hudini, kaskader koji se lako oslobađao lanaca na dnu Dunava, svašta je umeo. Još kao mladić proslavio se akrobacijama na luku velikog železničkog mosta. Prvo je prešao mopedom preko velikog luka, zatim je isto to izveo automobilom pred velikim skupom znatiželjnika, naravno, morao je da ima publiku, kao i svaki veliki egzibicionista. Na kraju je najavio da će da pretera šleper preko luka i zaista se pojavio sa nekom prašnjavom kamiončinom u zakazano vreme kod mosta, ali policija ga je sprečila u tom naumu. Pojavljivao se kao kaskader u filmovima nekoliko poznatih režisera. Izgleda da su svi koji su ga poznavali padali pred njegovom harizmom. On sam je pričao da mu je idol lik Jaše Mazura iz Singerove knjige „Mađioničar iz Lublina“, što je pomalo neverovatno. Čak je u jednoj prilici tvrdio da je Jaša Mazur, u stvari, on sam, Ginis, da je on utekao u tu knjigu! Nije jasno kako je on mogao da čita tu knjigu kad nije znao ni reč jidiša, ali ni nekog drugog stranog jezika. Koliko ja znam ta knjiga ni dan-danas nije prevedena na hrpski. Neko mu je, verovatno, pričao nešto, rekao mu je, znaš, postoji u jednoj knjizi jedan lik na koga ti neverovatno ličiš i on je to onda prihvatio. Zapravo, prihvatio je sličnost, primilo se to da u nekoj knjizi postoji lik koji jako liči *na njega*, a on je onda stvar samo radikalizovao. No, to je to već spominjano famozno *većito vraćanje sličnog*, ili bolje reći, *sličnosti*. On sam se poznao sa velikim brojem ljudi, umeo je da uđe ljudima pod kožu, što bi se reklo. Bez ikakvog kompleksa, u nekoj zgodnoj prilici pristupao bi nekom akademiku, profesoru književnosti ili poznatom političaru i započinjao razgovor. Nije za džabe imao i drugi nadimak: Šećer. Sve njegovo znanje se zasnivalo na usmenoj predaji. Od raznih ljudi koje je sretao u svakojakim prilikama čuo bi svašta i to je pomno pamtio. Ne verujem da je u životu pročitao ijednu knjigu. Sećam se da sam jednom vrativši se kući dosta kasno, bilo je to možda pre desetak godina, čuo nekakav razgovor u dnevnoj sobi. Ipak, zavirio sam tamo i ugledao na svoje veliko iznenađenje dedu u razgovoru baš sa tim Ginisom, koga jedva da sam poznao. Bacivši prezriv

pogled odmah sam se udaljio. Kada sam sutradan dedi prebacio da treba da vodi računa sa kim se druži, rekao mi je da mu je taj obešenjak pomogao u jednoj dosta delikatnoj stvari. Naslućivao sam da je to bilo nešto u vezi sa gospođom Irenom, dedinom ljubavnicom.

18. septembar

Danas sam slušao muziku Erika Satija, klavirske komade, nešto veoma jednostavno. Iako ne volim tu muziku, ali slušao sam je, onako, bez uzbuđenja, prijalo mi je. Sati je odbacio patnju. Obožavao je Sokrata. Kako? Na primer, da je to taj doktor Sokrates (opet je o fudbalerima reč), o kome je nešto čitao u Platonovim spisima. Ili ga je lično poznavao? Delili su isti prostor? Kupatilo na obali Sredozemnog mora, u zalivu, prozorčić od kupatila na jednoj Sezanovoj slici? Patnja se može odbaciti mišljenjem, pevanjem u kupatilu? Prijatelj?! Nije nalazio kao severnjaci da lepota nužno proističe iz patnje, da je patnja potrebna. Odbacio je ekspresiju kao izraz. Pošteno! Nikada na dirati ništa tuđe, držati se svog šumarka. Ma, o kome ti govoriš, prijatelj? O Sokratiju, pardon, Satiju, prijatelj! Da li su bol i užitak nužni da bi nastalo nešto lepo? U svakom slučaju, patnja i užitak su jedanako daleko od *Istine*, to je područje privida. Mišljenje nema nikakve veze sa patnjom. *Profano* je istina. Komfor! Istina je lepa zato što je opažljiva – *Zen*. Kakva je razlika između Lorda Bernersa i Erika Satija? Sati je nosio bradicu, a Berners se redovno brijao. Međutim, Berners nije voleo da se kupa, kao i svi Englezi, a Sati se redovno tuširao u malom kupatilu na obali Sredozemnog mora. Nekada mi deda Titurel liči na... kupatilo!? Polako, prijatelj! Iako, obojica su bili ekscentrici i marginalci-manijaci. Ali Berners je bio bogat, znači, konformist, a Sati siromašan, znači, asketa. Ipak, muzika im je veoma slična. Hip – Hop, hula-hop! Leto u septembru na obalama! Posle svetog Ilije, sunce sve milije. Radost življenja, seti se toga. Plavo i belo. Meskalin i kokain. Dopamin. Daj mi, bože, dopamina! Jesen je, prijatelj, jesen-jasen! Jasen je drvo itd. Asketizam je neka vrst konformizma. Je l da?!

Jesen je pre svega doba pesnika ali i doba lopova, pogotovo rana jesen. Ima svega, izobilje: „Evo, grožđa, voća zrela...“ Đaci se tada skupe u šumi na obali Dunava i dogovaraju se ko će koga da oleši i kako. Uostalom, tako govori i azbuka, nisam to ja izmislio: Avram, Bogdan Vodu Gaze Duboko Đaci Evrejski Žive Zimi I Jeseni Kao Lopovi... Eto! Ili, Beth, Luis, Nion: breza, oskoruša, jasen... Opet jasen! Ali to nije taj jasen, „Nion“ ne raste ovde. Ipak, Avram jeste brest, Bogdan jeste breza, međutim, Vode nema nigde, samo *Uoda* pored koje raste vresak. Ili, Breza jeste Bogdan, Oskoruša voli Lopove i Jasen stvarno raste pored Vode. *Negde*.

Sveta je nedelja kada se ništa ne radi, pogotovo ne ovakve stvari. Mislim na nedelju kao prvi dan u sedmici. Svet je počeo sa Suncem. To je taj večno prvi dan. Nedeljno jutro. Nigde žive duše. Čovek još nije bio stvoren. Kada kažem ovo, koliko laži ima u tome. Nedelja, sveta ili ne-sveta, kao i svaki drugi dan? Mislim na nedelju kao sedmi dan u sedmici. Svet je skončao u Suncu, u vatri. To je taj poslednji dan koji se večno odlaže. Ipak, bitno je da je nedeljno jutro, pustinja. Eto, zašto je ta laž potrebna, atmosfera, štimung. Ili je to jedno više tehničko pitanje, to da nema nikog na ulicama, to je bitno: Dunavska ulica u kojoj se nalazi Galerija barokne umetnosti. Trenutak kada Zorica P. dolazi u Galeriju da smeni svog kolegu, radi se o jednom mlađem čoveku koji je na noćnom dežurstvu. Pored Galerije se nalazi prodavnica igračkaka. Trg na kraju Dunavske, na kom je samo bronzani kip sa isukanim mačem, blešti u jutarnjoj vatri. Ipak, ispred izloga prodavnice stoje dve tamne prilike, posmatraju igračke. Baš su našli kada će to da rade. Imaju ptičije maske na licu. Da li je od te dve ljudske prilike, jedna ipak žena? Zorica P. pozvoni na vratima Galerije. Čuvar otključava vrata i ona stupa na prag. Istog trenu dobija udarac u potiljak, pada, na obrazu oseća hladnu cev pištolja. Čuvar pošto je nenaoružan prisiljen je da odstupi sa podignutim rukama. Dok im lepljivom trakom jedan od razbojnika obmotava ruke, pre nego što će joj prelepiti i usta, Zorica zacvili: „Molim vas, nemojte da oštetite eksponate!“ Na šta od onog koji drži uperen pištolj dobija spreman odgovor: „Ništa ne brinite, mi znamo po šta smo došli.“ Čuvaru se taj piskavi glas učini

poznat. Zatim ih uguraju u toalet koji se nalazi u predvorju i tu ih zaključaju. Eto, to je otprilike Zoricina priča. Da li bi njen kolega dodao još nešto? Prehladen je i dosta teško diše, pošto mu je nos zapušen a usta prelepljena trakom. Ipak, uspaničen vrlo brzo uspeva nekako da se dovuče do lavaboja, otvori slavinu sa toplom vodom i tako pod mlazom olabavi traku kojom su mu sputane ruke. Srećom, u pantalonama ima i rezervni ključ od toaleta. Pozivaju policiju. I pre nego što ova stigne, penju se na sprat da vide otvorenu vitrinu, neoštećenu, naravno, praznu. „Portret starog čoveka“ je odnesen. Ipak, nešto je prećutano prilikom davanja iskaza. Čuvar, kada je stavio ključ u bravu toaleta, osetio je Zoricine ruke na svojim ramenima. Uskoro su se našli na podu, ne, zaglavili su se u vratima. Tako su pljačkaši dobili još pola sata fore. Odmah je blokiran užičeni centar grada ali izgleda da je bilo kasno. Naravno, treba napomenuti da Galerija nije opremljena nikakvim alarmnim sistemom ili video-kamerama, gradski budžet je premalen za takve tehničke specijalitete. Još šezdesetih godina, kada je Galerija otvorena, gradska uprava je obećala dedi da će vrlo brzo biti uložena izvesna sredstva za obezbeđenje Galerije, ali to su samo pusta obećanja. Fizičko obezbeđenje, tj. čuvari, ostaće jedina zaštita od krađe i to nenaoružani, pošto po zakonu nemaju pravo da nose oružje.

Pošto je krađa obelodanjena, u medijima su se odmah eksponirala dva stručnjaka, jedan je poznati likovni kritičar i istoričar umetnosti iz Begeristana, Žan Kasapinović, a drugi, direktor Galerije, dijabolična figura, Nikola Negotino. Oni imaju oprečna viđenja čitavog slučaja. Po Kasapinoviću, krađa je delo amatera jer niko ne bi krao nešto što ne može nigde da proda. Niko pametan neće kupiti nešto što je ukradeno, šta će sa tim? Uostalom, to je takođe krivično delo. Kupiti ukradenu stvar, hm? On smatra da neće proći mnogo vremena a slika će biti pronađena u nekom kontejneru za đubre. Takvih slučajeva je već bilo, ili će završiti u nečijoj spavaćoj sobi daleko od očiju javnosti. No, kakva je razlika između spavaće sobe i kontejnera za đubre? Navodi i primere nedavnih masovnih nestajanja vrednih umetničkih slika sa zidova službenih prostorija u državnoj administraciji. Javna je tajna ko je to blago pokupio. Nikola Negotino, pak, vidi čitavu stvar sasvim drugačije. On tvrdi da je krađa Rembrantove slike delo profesionalaca. Dakle, krađa je naručena i slika je verovatno već prešla granicu. Tvrdi da pouzdano zna da je Japan destinacija gde završava umetničko blago Evrope i, uopšte, zapadnog sveta. Daleko od očiju javnosti, u specijalnim tajnim sefovima, čame slike Edvarda Munka, Van Goga, Sezana i drugih velikih majstora. Japanski milijarderi ne pitaju za cenu kada naume da se dokopaju neke slike u kojoj će uživati sami, u tišini neke kripe napravljene isključivo za takve potrebe. Ipak, po rečima Kasapinovića, veći problem od krađe su falsifikati. Sertifikate o poreklu slike izdaju stručnjaci, a njih je vrlo teško potkupiti, čak se u te svrhe organizuju čitave predstave. Recimo, baba je na samrti i jako joj je važno da zna šta ostavlja potomcima. Tužni skup dočeka stručnjaka i svi pričaju da oni to nikad neće prodati, ta kako bi mogli da prodaju uspomenu na baku, samo je njoj važno da pre smrti zna da unucima ostavlja umetničko delo velike vrednosti. Ako je istoričar umetnosti bolećiv, možda i izda potvrdu, a pogotovo ako je bolećiv na kintu. Posle, babina bolest prođe kao rukom odnesena, a čitava porodica se opari, a i escajg ostane čitav. Nije isključeno da ova Kasapinovićeva anegdota ima realnu osnovu. Naime, setio sam se da je ona naša čuvena baka u poslednje vreme prestala da nas gnjavi. Izgleda da je shvatila da ima pametnija posla, nego da juri anarhiste po Đurvideku. Inače, uvek je bila jako zainteresovana za umetnost, pogotovo za onaj mistični višak vrednosti. Sada verovatno folira Alibabu i četrdeset razbojnika. Uostalom, ne bi joj to bilo prvi put. Takođe, postavlja se pitanje originalnosti „Portreta starog čoveka“, o čemu ranije nije bilo reči. Naime, slika je bila pod atribucijom, katalogizirana je ali nikada nije izvršena stručna verifikacija. Žan Kasapinović opet tvrdi da duboko sumnja da se radi o originalu. Po njemu, original te slike se nalazi u muzeju u Insbruku. Opet ti Alpi! Ova slika je, pak, rad nekog Rembrantovog učenika, ili je to kopija koja je nastala kao diplomski rad studenata na Bečkoj akademiji, u osamnaestom ili devetnaestom veku, kada je to bila redovna praksa. U tom slučaju vrednost slike je bitno umanjena, umesto nekoliko miliona dolara, ona je samo par hiljada. Negotino, pak, tvrdi, iako nije urađena ekspertiza, da je velika verovatnoća da se ipak radi o originalu. Slika je osigurana i biće isplaćena neka smešna svota

kao naknada za krađu. No, možda je to i njena realna cena. E, moj Stevo! Sve se do kraja sroza u ništa, u prašinu, sve posivi. Ali to pitanje je smešno. Šta znači original u doba tehničke reprodukcije? Bitno je da je delo kao ideja u vidu bezbrojnih reprodukcija, dostupno svima. To, šta *mi* govori jedna slika! Međutim, još uvek postoji fascinacija da je Rembrant tu sliku dodirivao *svojom rukom*, potpisao je, posvetio je. Ili je nije dodirivao. Kasapinović, takođe, tvrdi da je najteže utvrditi falsifikate na kojim se krivotvori samo potpis a ne i delo. Obično se uzima slika nekog nepoznatog umetnika i potpiše se čuveni slikar istog stilskog pravca i škole. Kako su stil i tehnika gotovo identični, veoma teško je utvrditi prevaru. Ali falsifikat je tek ono delo na koje se stavi potpis umetnika, bez potpisa nema falsifikata. Dakle, potreban je pristanak *autora*, tj. falsifikatora, zapravo, priznanje dela ili zlodela. Kruže priče da su naša braća Srbi najtalentovaniji falsifikatori, i to ne samo slika. Najveći broj srebrnih tabakera koje je, navodno, Hitler poklonio Geringu je izrađen upravo u Srbiji. Ali, takođe, postoji i fama da su Srbi i najveći mitotvorci, naime, u Srbiji, dakle, tu u komšiluku, nastala je čuvena priča da su Gering i Jozef Treći braća blizanci i to jednojajčani. Pa, naravno, kada je onaj koji ih je pravio imao samo jedno jajce, jednu ćeliju, sve ide iz jednog jajeta. No, dobro! Ali ko je Rembrant? Misterija ili mistifikacija? Kakav je bio Rembrantov doživljaj iz kog je nastala ta slika? Opet ponor! Umetnost postoji samo kao moj, lično moj doživljaj, koji ne može niko da mi ukrade. Misliš, prijatel? Ili umetnost nema veze ni sa doživljajem onoga koji je stvara, ni sa doživljajem onoga koji je prima? Nema ni stvaraoaca, ni konzumenta, postoji samo delo, gotov proizvod koji je pao sa neba? Ali, ipak, još uvek je neka slika starog majstora fetiš, mistični višak vrednosti, veoma skupocena roba kojom je moguće trgovati. Nema to nikakve veze sa umetnošću. Original ne postoji, pošto je sve original, prijatel! Svaka reprodukcija je originalno delo! Opet teorije! Mogu da shvatim ove koji krađu slike zbog trgovine, zbog čara, ali ne mogu da shvatim budale koje krađu slike za svoj užitak i koji misle da su u nekom povlašćenom položaju, da su tajni vlasnici i konzumenti sakramenta ili ekskrementa. Direktor Negotino je takođe jako ubedljiv u odbrani osoblja Galerije. Nekoliko puta izjavljuje kako je siguran da niko od osoblja nije umešan u krađu. To samo još više potpiruje sumnje. Čuju se primedbe da su Zorica P. i njen kolega sumnjivi. Zaista, ljubavnici su na svašta spremni. Možda su oni sklonili sliku a onda pozvali policiju i izmislili čitavu priču o razbojnicima. Uostalom, ne postoje nikakvi drugi svedoci pljačke, osim njih dvoje. Takođe, oglasio se i inspektor Skaramuša koji je uspeo da pronađe sliku u nekom baru u Lisabonu, kada je bila ukradena, pre nekoliko godina. Posle smo saznali da se taj bar zove „Burma“, slika je visila na zidu iznad šanka. Zanimljivo! On kaže da je moguće da je krađa naručena, ali je sada bitno brzo reagovati i sprečiti da slika promeni više vlasnika, jer što više bude išla iz ruke u ruku, to su i manje šanse da bude pronađena. Prelazeći iz ruke u ruku, slika nestaje, troši se. Jednog trena slika je u nečijim rukama i kraj, nema je više. Ali čije su to ruke?

Sinoć kada sam rekao dedi da je opljačkana Galerija, da je ukraden „Portret starog čoveka“, samo je odmahnuo rukom. Njega to više nije interesovalo. Ili se samo pretvarao, umeo je on to, voleo je plićak, da se brčka u njemu. Nerej! No, možda je on već nešto našao o krađi, iako ne sluša vesti i ne čita novine, nije to radio ni kada je bio mladi. „Portret starog čoveka“ je slika malog formata, priručna je, zgodan predmet koji je moguće sakriti u unutrašnji džep zimskog kaputa. Može se nositi na samom srcu, ili blizu srca. Ali ko je stari čovek na toj slici? Istoričari umetnosti kažu da je to portret slikarevog oca? Pre svega, taj portret je pogrešno naslovljen. Da li se radi uopšte o čoveku, o starom čoveku? Starec-bodalec, hm, hm!? Naprotiv, mislim da se radi o jednom od onih sedam mudraca koji spavaju u noćnoj dolini. A možda je u pitanju neki kuvar iz Harlema. Šalim se! Ipak, ne treba zaboraviti da je Rembrant uradio oko šezdeset autoportreta. „Portret starog čoveka“ je nastao oko 1650. godine, dakle, kada je slikar imao tek četrdesetak godina. Ali to ne mora ništa da znači. Već sam rekao da čovek ima tako malo pouzdanja kada su vremena u pitanju. Možda je još kao relativno mlad jasno video sebe u budućem vremenu, kao „starog čoveka“ koji neće nikako da umre. Ipak, taj lik me je uvek podsećao na nekog poznatog, nekog iz moje bliže okoline. Toliko sam razbijao moju krunisanu glavu oko toga. Taman mi se činilo da ću provaliti ko je u stvari to, bio sam na pragu otkrovenja, ali onda mi je rešenje neverovatno izmicalo i u trenu nisam mogao da pojmim,

da spoznam tu istinu. Pobjegla bi mi. Naravno, u pitanju je bila čista intuicija, nisam pribegavao nikakvoj analizi slike. Kada sam bio mlađi, ako bih bio u nekoj nedoumici, stao bih pred „Portret starog čoveka“ i on bi mi govorio: da ili ne. Ono ogledalo sa krilima nisam smeo više da koristim. Međutim, dešavalo se nekad i da „stari čovek“ uporno ćuti i to je s vremenom postajalo sve češće i češće, tako da sam izgubljen na kraju morao u Begeristanu da potražim stručnu pomoć. Čim sam stupio u psihijatrijsku ordinaciju, ugledao sam *ga* kako sedi za svojim radnim stolom. Bio je to *on*, „stari čovek“ sa Rembrantove slike. Sišao je u realni svet da bi mi malo konkretnije pomogao, progovorio je. Eto, razrešenja misterije i to, što bi se reklo, instant. Što da sa gnjavimo? Naravno, ovo je preterivanje, neko će reći da moj vrač samo jako liči na „starog čoveka“, da je to slučajnost i to je tačno, pošto nemam nikakvih dokaza da je to zaista *on*. Isti slučaj kao sa Jašom Mazurom i Ginisom, s tom razlikom što vrač nije tvrdio da je on „stari čovek“. Nikada se nisam usudio da vraču postavim to pitanje. Možda bi me odmah strpao u ludaru. No, to je opet to *večito vraćanje sličnosti*. Sa ovim događajem, ili u ovoj novoj situaciji, Rembrantova slika je izgubila značaj za mene, pošto je taj lik sada prebivao u realnim prostoru kao živ stvor i komunikacija sa njim je postala mnogo neposrednija. Naravno, sa dedom je bio drugi slučaj. On nikada ne bi tražio takvu vrstu pomoći od bilo koga. Da mu se nešto konkretno uradi, to da, ali nekakvi saveti, sačuvaj bože, to nije dolazilo u obzir. Kakva je pak bila njegova komunikacija sa likom na toj slici, ja ne znam. No, moguće je i da je, kada je slika ukradena, deda već dobio sve odgovore. Rekao sam da mi se čini da je „Portret starog čoveka“ bio ugrađen u njega i da on nije imao više potrebe da baci i jedan pogled na tu sliku. U vreme krađe, ta slika je za nas obojicu bila mrtvi artefakt. Ipak, bitno je to reći, moram to da ponovim, da to, po meni, nije portret starog čoveka, nego „slika starca“. *Starac!* Ko je to? Ta reč rimuje se sa rečju „jarac“. Setio sam se onog jarca koga je Robinzon Kruso pronašao u ostrvskoj pećini. Možda i *ovaj* sada čami u nekoj pećini ili podrumu i isijava. Slika u muzeju u Insbrodu koja je po Kasapinovićevim rečima original, zove se „Starac sa krznenom kapom“. Krzno!? I Mikelandelo je stvorio Mojsija sa roščićima, naravno, u zabludi, ali tako je ostalo i do dana današnjeg, neke greške su nepopravljive i dalekosežne. Zaprav, moglo bi se reći da je ta krznena kapa neka vrst krune, jako je visoka i malo naherena, ko zna šta ona skriva, ali sigurno govori o dostojanstvu onoga koji je nosi, ali i o obešenjaštvu. Luda ili Kralj? Dakle, u pitanju je krunisana glava. Krzno ili hartija, kakva je razlika? Kralj životinja, ili kralj drveća? Ipak, bitno je to da svako biće, pogotovo ljudsko, ali i životinjsko i biljno, mora biti ovenčano slavom. Zašto svako stablo ima krošnjju? Iako, rekao sam već, pitanje je da li se u slučaju ove slike radi o ljudskom stvoru. No, bilo ko da je, niko mu slavu ne može uskratiti, pa čak ni sam Bog. Samo postojanje je dovoljan razlog, to da smo obitavali na planeti Zemlji, jednom i zauvek. Uprkos tome što je veliko poniženje, velika sramota, roditi se, biti stvoren. Da človek pukne od smeha, ali zaista je tako. Prijatelj, razmisli! Ipak, ta galerija likova je toliko raznovrsna da oni s krajeva teško da imaju išta zajedničko. Niti imaju šta ljudsko, ali ni demonsko, ništa prirodno. Čista zagonetka. Ima li u ovome trunca Istine? Ništa, sve je to samo puka domišljatost. I zato je najbolje ćutati. Sve ove fantazije su izgleda rezultat listanja nekih knjižica onog čuvenog švajcarskog, tačnije, alpskog neprijatelja doktora Freuda (čitaj ćirilicu). Svuda sam ja zabadao svoj lutajući nos. Zbilja velik kunst!

17. oktobar

Oktobar, pun senčenih tonova, boje i senke boja. Dedina služavka koja je sad već dosta stara, to je još uvek ona devojkica sa sela, posle dužeg vremena pravila je Remboove kocke. Vrsta kolača sa vanilom, po dedinoj recepturi. Nekada kada je putovao po Evropi obavezno bi poneo ove kolače koji su suvi i dosta trajni. Kolačići na nečijem grobu, na klupi u parku. Nebo sa niskim oblacima koji se povlače. Staklasta površina vode i zelenilo koje gubi intenzitet. Krošnje na drugoj obali, u ribnjaku, oker i tamnocrvene. Stajao sam u šumici i pevao, zaprav, brujao sam. Pojavio se opet onaj človek, ili je to samo njegova senka i pripremio mi prstom. Naravno, odmah sam prestao, nisam želeo da ga sekiram. To je neko ogromno stvorenje u zelenoj odeći. Ipak, mislim da je to samo neki

poludeli učitelj koji je pobjegao od prosvetnih vlasti. Kao da nema oči, samo proreze. Padne, pa se kotrlja između stabala kao neka velika lopta. Kojih stabala? Šta pričaš, prijatel? Panjevi na sve strane. Često se zaglavi u nekoj dolji i ne može da mrdne. Onda stenje, ispušta krike, pišti kao express-lonac. U stvari, pijan je, svi učitelji vole čašicu, to je poznato. Ili je omamljen nečim, jede gljive koje rastu na panjevima? Čini mi se da će me zgromiti svojom masom. Da li on tu živi ili samo dolazi preko dana, ne znam. Izgleda da nešto stalno osmatra, kao da iščekuje nekog. Ili čeka da se nešto najzad dogodi. Neko prokletstvo? Nekada stravično psuje, čitava šuma, iako je već posečena, odjekuje od najvulvarnijih psovki koje se kače o drveće, zaprav, o senke krošnji kojih više nema, koje su nestale. Te reči ostaju da vise po nepostojećim granama, lebde okolo. Sirota stabla.

Mislim da je deda pogrešio kada je svoju zbirku zaveštao gradu Đurvideku. No, možda je on bio prisiljen na to, kao što sam već rekao. Nikada ništa ne treba ostavljati nekoj instituciji, pošto ne znaš u čije se to ruke predaje. Obično u institucijama sede fukare (polako, prijatel!) koje se tako dograđe dragocenih stvari u koje je neko uložio čitav svoj život, setimo se samo sudbine srebrnih kašika. Poklanjanje je izvanredan čin, ali treba uvek poklanjati nekom sa imenom i prezimenom, makar on to posle i zloupotrebio. Ovako ničije-svačije, niko nije kriv i to je stvarno istina, ali loša istina. Kada su materijalne stvari u pitanju, mislim tu i na umetnička dela, zabluda je da je nešto opšte dobro i da zato može da pripadne bilo kome. Malo si se zajebal, prijatel!? Čas pričaš jedno, čas drugo, sam sebi skačeš u usta. Naravno, želje i nadanja! Ali to je stvar odgoja, treba dečicu učiti od malih nogu da žele prave stvari a ne trice i kućine, da ne rasipaju svoje snage na gluposti, da individualizuju svoje želje. Nažalost! Dakle, ključ u ruke i to konkretne, nečije ruke. Poklon se mora primiti sa velikom odgovornošću. Ali sada je gotovo, šta je tu je. Trebalo je ostaviti Galeriju otvorenu, pa da se sve razvuče. Naravno, baku i njenu družinu obavestiti na vreme, da stignu pre svih. Uvek su jako voleli lepe stvari. Uostalom, šta će lepe stvari sirotinji.

23. oktobar

Upravo sam čuo na vestima da je Siniša Kovačević, zvani Ginis, uhapšen. Krio se u stanu kod jednog svog prijatelja u nekom mestašcu nadomak Đurvideka.

Pretpostavljeni instant-scenario raspleta, ali neobavezujući:

U istrazi, Ginis koji je sada osumnjičen za ponovnu krađu slike, na stranu piljarnice, teretiće deda Stevu da ga je on organizovao da ukrade sliku, što je prosto neverovatno. Naravno, to će predstavljati veliku senzaciju. Kakav je dedin motiv – da krade nešto što je poklonio? I to sada, kada je doživeo stotu. Ali sve što je u vezi sa Ginisom je senzacionalno. Tvrdiće takođe i da je sliku posle krađe, ovaj put, predao dedi. Deda će inače poricati da ga je ikada u životu sreo. Pogrmećemo i pretres kuće, što će biti još jedno veliko poniženje, ali neće biti pronađeno ništa. Ja ću takođe pred istražnim sudijom biti suočen sa Ginisom. Na sudijino pitanje da li sam ikada video Ginisa u našoj kući, naravno, moj odgovor će glasiti: ne, nikada. Gledajući to lupeško lice, slagaću ne trepnuvši, iako znam da se za lažno svedočenje ide u zatvor. No, zašto bi Ginis natovarao dedi ovu krađu? Sada nešto razmišljam: da nisu možda u pitanju neki neraščišćeni računi u vezi sa onim delikatnim poslom koji je Ginis obavio za dedu? Švajcarski sindrom: možda mu je deda ostao dužan., patio je od zatvora, bio je uvek tvrd na novcu. Ali ko mu je kriv, rekao sam mu da treba da pazi sa kim se druži. Ko je kome kriv? Deda je kriv Ginisu, prijatel?! Ali, u suštini, malo se mene tiču te providnosti. Šta se iza toga krije? Kako je došlo do krađe? Ko je, zaista, ukrao sliku? Kao da je to važno! A interesantno sigurno nije, bar ne meni. To su ti politički momenti jednog slučaja koji u krajnjoj liniji ne predstavljaju ništa. Čao!

(odlomak iz proze „Quattro stagioni“)

